

4. Fundamentals of critical thinking. - Ternopil: The Educational Book - Bogdan, 2010. - 216 p.
5. Pometun O. Foundations of Critical Thinking: A Curriculum of the Optional Course for Students of Profile Classes in the Humanities / O. Pometun, L. Pylypchatin, I. Sushchenko and others. // History of Ukraine. - 2010. - №25-27 (665-667). - P. 5-18.
6. Ternio S. Methods of development of critical thinking of students in the process of teaching history. - Zaporizhzhya: Zaporizhzhya National University, 2012. - 70 p.
7. Ternio S. The theory of development of critical thinking (on the example of teaching history). - Zaporizhzhya: Zaporizhzhya National University, 2011. - 105 p.
8. Technologies for the Development of Critical Thinking [Text] / A. Crawford, V. Saul, S. Mathews, et al. ; [Sciences. ed., ed. OI Pometun]. - K.: Publishing house "Pleiades", 2006. - 220 p.
9. Tyla O. Critical thinking. - Kharkiv: The Basis, 2008. - 187 p.

УДК [7:908]: 378.017.4

Поляруш Світлана,
к. і. н., доцент,
ЦДПУ ім. В.Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ М. КРОПИВНИЦЬКОГО У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «МИСТЕЦТВО» У 8-9 КЛАСАХ

Стаття характеризує особливості використання матеріалів мистецького краєзнавства у курсі «Мистецтво» у 8-9 класах.

Ключові слова: краєзнавство, мистецьке краєзнавство, мистецтво.

Поляруш С. *Использование краеведческих материалов г. Кропивницкого в процессе преподавания дисциплины „Искусство” в 8-9 классах.* Стаття характеризує особливості використання матеріалів художественного краєзнавства в курсі «Искусство» в 8-9 класах.

Ключевые слова: краеведение, художественное краеведение, искусство.

Poliarush S. *The use of materials of local lore of the city of Kropyvnytsky in the process of teaching the discipline „Art” in grades 8-9.* The article describes the features of the use of materials of local history in the course "Art" in grades 8-9.

Key words: local history, art local history, art.

Постановка проблеми. Формування інформаційного суспільства у світовому масштабі та євроінтеграційний вектор руху України зумовили прискорення процесів модернізації української школи. Однак, вказані глобальні явища не повинні негативно впливати на процес формування людини, яка любить і цінує свою малу батьківщину. У вказаному контексті використання краєзнавчих знань у викладанні окремих шкільних дисциплін набуває важливого значення.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема шляхів розвитку краєзнавства за останні десять років займається ціла плеяда науковців та освітян-практиків. Особливу роль тут відіграє Національна спілка краєзнавців України на чолі з О. Реєнтом та науковий журнал „Краєзнавство”.

У зв'язку з бурхливим розвитком туристичної галузі активно почалася розробка проблеми організації туристично-краєзнавчої роботи в регіонах та в Україні. У даному контексті необхідно назвати праці таких науковців: К. Горб, Л. Безручко, М. Бойко, Н. Брижак, В. Дячок, І. Журба, Ю. Земський, М. Корнєєв, Г. Лукаш, О. Лугова, С. Оришко, Є. Панкова, В. Петранівський, С. Попович, М. Рутинський, В. Сідоров, Л. Соловей, І. Хачатурян та інші.

Питанням літературного краєзнавства присвячені наукові доробки І. Волинець, Т. Данилюк, Т. Клишко, С. Криворучко, О. Лисенко.

Мистецькому краєзнавству приділили увагу І. Гавриш, С. Грушкіна, О. Кавунник, В. Карась, О. Комаровська, В. Прокопчук (Дикало).

Визначення невирішених раніше питань. Краєзнавство на сьогодні розвивається досить мобільно. Поряд із історичною регіоналістикою формуються такі нові напрямки краєзнавчих досліджень, як географічна, біологічна, економічна, бібліотечна, літературна, туристична та мистецька регіоналістики. Мистецька регіоналістика – інтегративне явище, яке має бути відображене в гуманітарних шкільних курсах мистецького спрямування, зокрема, і у курсі „Мистецтво” (8-9 клас).

Мета статті – охарактеризувати можливості використання матеріалів мистецької регіоналістики у процесі викладання курсу „Мистецтво” у 8-9 класах загальноосвітніх навчальних закладах на прикладі м. Кропивницького.

Виклад основного матеріалу. Мистецьке краєзнавство є одним з напрямків у розвитку краєзнавства, який вивчає творчість відомих діячів художньої культури певного регіону України. Дослідниця В. Прокопчук

(Дикало) відзначила, що воно включає такі сфери регіоналістики, як образотворче мистецтво, архітектуру, музичне, театральне, хореографічне краєзнавство, діяльність музеїв мистецького профілю [1, с. 124].

Зазначимо, що краєзнавчий рух розвивається у регіонах завдяки активній роботі громадських організацій у вказаній сфері, зокрема, завдяки Національній спілці краєзнавців України, просвітницьким організаціям, навчальним закладам, місцевим органам самоврядування. Держава, на жаль, частково усунулася від цієї проблеми. Зокрема, так і не була прийнята Державна програма розвитку краєзнавства на період до 2025 р. На звернення учасників Всеукраїнської наради з питань викладання навчального курсу „Основи правознавства” до Міністерства освіти і науки з пропозицією підтримати їх у питанні введення до навчальних планів закладів вищої освіти навчального курсу „Основи краєзнавства” центральний орган державного управління обмежився фактичною відпискою, пославшись на автономію вузів [2, с. 92-96].

Однак, 19 травня 2019 р. Указом Президента України була прийнята Стратегія національно-патріотичного виховання [3]. Серед визначених у документі цілей є і такі: формування національно-культурної громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку суспільно-державницьких та духовно-моральних цінностей Українського народу; усвідомлення досягнень Українського народу, його інтелектуальних, духовних та інших надбань.

Одним із засобів формування патріотизму є краєзнавча робота у закладах освіти, про що неодноразово наголошували такі науковці, як І. Бех, Ю. Буланов, О. Горбонос-Андропова, А. Макаотов, О. Она, В. Соловар, Л. Солод, Г. Фінін, М. Чепіль та інші.

Окрім того, у процесі опанування змістом мистецької регіоналістики у дітей формуються міжпредметні та міжгалузеві художньо-естетичні компетентності, теоретичну розробку яких здійснили науковці Л. Масол, Н. Миропольська, О. Комаровська, В. Рагозіна, Л. Хлебникова та інші.

У той же час, варто відмітити недостатність розробленості проблем застосування матеріалів з мистецького краєзнавства в процесі підготовки майбутніх вчителів до викладання курсу „Мистецтво” у 7-8 класах загальноосвітніх навчальних закладів. Такий вчитель повинен володіти не лише ґрунтовними знаннями з художньої культури, а й досконало знати історію рідного краю, персоналії митців краю та визначних особистостей, які відвідували даний регіон, орієнтуватися у творчих доробках місцевих архітекторів, художників, музикантів, хореографів, театральних діячів; уміти аналізувати створені ними художні образи, підбирати такий дидактичний матеріал, який би викликав у дітей емоційні переживання і бажання обговорити запропоновані на уроці художні твори, висловити особисту думку щодо побаченого і почутого. А це вимагає від вчителя високої теоретичної і методичної підготовки та постійної роботи над собою.

Вивчаючи тему 22-23 „Класицизм: архітектура, скульптура, живопис” з учнями 7 класу, не можна обійти увагою і теперішнє місто Кропивницький, а колись – Єлисаветград. Комплекс триповерхових споруд військового містечка навколо Ковалівського парку в центрі міста виконані у стилі класицизму. На відкриття цих споруд навіть приїздив цар Микола I, а в одній із квартир мешкала певний час разом із сім'єю наймолодша дочка О. Пушкіна Наталя. У середині XIX ст. декілька років перебував на посаді архітектора нашого міста молодший брат письменника Ф. Достоевського Андрій Михайлович. У класичному ж стилі були споруджені культові будівлі, що прикрашали Єлисаветград: Успенський собор, Грецька, Преображенська, Знаменська, Петропавлівська, Покровська церкви, католицький костел, лютеранська кірха, іудейська синагога [4, с. 131].

Готуючи проект про творчість Ф. Ліста за темою 28-29 „Музика романтиків”, учні обов'язково згадують у своєму повідомленні той факт, що 17-18 вересня 1847 р. геніальний піаніст дав свій концерт у нашому місті, оскільки сподівався добитися аудієнції у царя Миколи I, який перебував на військовому огляді у Єлисаветграді, і взяти дозвіл на розлучення своєї коханої Кароліни Вітгенштейн із її першим чоловіком. Після єлисаветградських концертів Ференц Ліст написав три п'єси для фортепіано на українські теми: "Думка" або "Українська балада" на тему "Ой, не ходи Грицю", "Скарга" на тему "Віють вітри" та п'єсу "Польські мелодії" [5].

Ще одна можливість реалізувати краєзнавчий підхід у мистецтві – це опанування темою 31-32 „Реалістичний стиль в образотворчому мистецтві”. Тут не можна не згадати творчість художника-передвижника, уродженця с. Мотронівки (нині Зелений Гай) Знаменського району Кіровоградської області І. Похитонова, якого сучасники називали „суворим реалістом і чародієм пензля”. У 2020 р. ми відзначаємо 170 років з дня його народження. Його манера написання картин тонким пензликом з використанням лупи дуже подобалася І. Рєпіну і П. Третякову. Останній купив у художника для Третяковської галереї 23 роботи. Цей великий мініатюрист досягнув небувалих висот у техніці виконання своїх робіт. Живописна мова картин Івана Похитонова, їх образи глибоко національні. Пейзажі написані в кращих традиціях російського та українського реалістичного живопису. Він опоетизовував природу у всіх її виявах. Дякуючи нащадкам художника, які мешкають у Швейцарії, збережено ще 40 робіт майстра, а от в Україні, на його батьківщині, можна віднайти лише репродукції [6; 7].

Розкриваючи тему 32 „Реалістичний стиль у музичному мистецтві” слухним буде зазначити, що у 1875 р. у Єлисаветграді відбулася прем'єра „Вечорниць” П. Ніщинського. Це був перший національний вокально-хоровий твір, виконаний на українській сцені рідною мовою.

Крім того, у вказаній вище темі необхідно сказати про творчість корифеїв українського театру М. Кропивницького, братів Тобілевичів та М. Заньковецької [8]. Цікавим буде для учнів дізнатися, що талановитим композитором і співаком був М. Кропивницький, який написав музику до комічної опери „Вій”, до дитячих опер „Івасик-Телесик”, „За щучим велінням”. Він автор романсів, вокальних дуетів, хорів. Саме М. Кропивницькому присвятив пісню „Рече та стогне Дніпр широкий” (музика до поеми Т. Шевченка „Причинна”) випускник Єлисаветградського духовного училища Д. Крижанівський [4, с. 130].

Курс „Мистецтво” у 9 класі має теми 1-2 „Школи та лідери модерну” та 13-14 „Повернення до ідеалів краси минулого”. Тут необхідно згадати про відомих єлисаветградських архітекторів Я. Пауценка та О. Лішневського, які створили неймовірної краси споруди переважно громадського призначення. Так, О. Лішневський, випускник Петербурзької Академії мистецтв, спроектував такі будівлі, як жіночу гімназію (головний корпус Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка), земське реальне училище (Кропивницький інженерний коледж ЦНТУ), Пушкінське міське училище (ЗНЗ № 7), відділення міського банку, будівлю трамвайного депо. За його проектом у місті побудували Головну хоральну синагогу (теперішній історичний музей „Євреї Єлисаветграда”, а також торговельний дім Н. Заславського та низку приватних маєтків (Ельворті, Долінського, Барського). Кожній споруді притаманне унікальне загальне рішення, що не повторилося в жодній іншій будівлі. Автор працював у цегляному стилі, у стилі еклектики, у неостілях [9].

Інший зодчий – Я. Паученко був випускником Московського училища живопису, скульптури та архітектури. Завдяки його невтомній праці були побудовані лікарня св. Анни, лікарня Гольденберга (міська лікарня № 3), лікарня Вайсенберга (обласне управління охорони здоров’я), будинок Мейтуса (музична школа № 1 ім. Г. Нейгауза), приміщення Міжнародного кредитного банку (ресторан „Primo Violino”), прибуткові будинки Гостинного двору (приміщення СБУ), театр „Ілюзія” (школа мистецтв у центрі міста), власний будинок митця (художньо-меморіальний музей О. Осмьоркіна, племінника Я.Пауценка), торговельний дім Д. Манзона (магазин „Дзеркальний”) [9]. Він працював у стилі неокласицизму, у неомавританському стилі. Його творіння відзначаються вишуканою стриманістю та елегантністю.

Говорячи про початок ХХ ст., коли у мистецтві домінували різноманітні напрямки модернізму, варто наголосити, що у м. Єлисаветграді вирувало культурне життя. Протягом 1873-1913 рр. тут відбулася 41 виставка Товариства пересувних художників. Тут з 1880 р. працювали Вечірні рисувальні та креслярські класи педагога П. Крестоносцева при земському реальному училищі. За 37 років свого існування школа випустила понад дві тисячі здібних учнів, які без проблем вступали до столичних навчальних закладів. Серед талановитих учнів були Я. Паученко, О. Вейзен, П. Федоровський [11, с.129].

Мешканця м. Єлисаветграда Густава Вільгельмовича Нейгауза (батька відомого піаніста Генріха Нейгауза) можна назвати засновником єлисаветградської фортепіанної виконавської школи. Серед його приватних учнів особливо виділявся К. Шимановський – другий після Ф. Шопена за значенням польський композитор, піаніст, музичний критик. Відрізнялися своєю талановитістю вітчизняний піаніст Генріх Нейгауз, композитор і піаніст Юлій Мейтус, польський письменник і піаніст Ярослав Івашкевич та інші [12, с.51, 55].

У наше місто приїздила із сольними концертами ціла плеяда митців: співаки – Є. Долинін (1909), О. Каміонський (1906–1907), О. Каченовський (1913), А. Лабинський (1905–1906), Л. Собінов (1915); співачки А. Більська (1910), К. Брун (1906–1907), М. Доліна (1907–1908), О. Катувська (1912), Л. Липковська (1918), М. Михайлова (1906, 1910); піаністи – А. Бенш (1906), О. Боровський (1913), Арт. Рубінштейн (1913), О. Скрябін (1913); скрипалі – Л. Ауер (1904, 1908), Б. Губерман (1909), К. Думчев (1911), М. Полякін (1910, 1913); віолончеліст І. Прессер (1918) та інші. Тут активно працювали Товариство камерної музики (1908-1913 рр.), а з 1917 р. – Товариство любителів науки і мистецтва, метою яких була музично-просвітницька діяльність [13, с. 164].

На жаль, радянський і сучасний період мистецького життя м. Кропивницького слабше досліджений і представлений у літературі.

Урізноманітнити форми роботи на уроках з мистецтва можна завдяки позашкільним екскурсіям до музеїв м. Кропивницького, де досить широко представлена творчість місцевих митців ХХ-ХІ ст. Серед них обласний художній музей, художньо-меморіальний музей О. Осмьоркіна, міський літературно-меморіальний музей І. Карпенка-Карого, меморіальний музей М. Кропивницького, музей музичної культури ім. К. Шимановського, приватна художня галерея „Єлисаветград”. Крім того, поблизу міста знаходяться музей хореографічного мистецтва та державний заповідник-музей І. Карпенка-Карого „Хутір Надія”. Працівники цих установ ведуть плідну науково-дослідницьку і просвітницьку роботу, якою можуть зацікавити учнів школи.

Висновки. Підсумовуючи сказане, зазначимо, що мистецька регіоналістика – досить новий напрям розвитку краєзнавства, який має великий виховний і освітній потенціал. Краєзнавчі доробки необхідно методично грамотно використовувати вчителям на уроках мистецтва. Наше місто Кропивницький має цікаву мистецьку історію, яку необхідно популяризувати серед шкільної молоді. Крім того, у нас працює ціла низка установ мистецького профілю, які допоможуть вчителю у вирішенні навчально-виховних завдань освітніх закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дикало В. Музичне краєзнавство Рівненщини як навчальний курс: до постановки проблеми. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Npd_2016_2_33%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Npd_2016_2_33%20(1).pdf)
2. Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. / Науковий редактор О. П. Реєнт, відповідальний редактор О. А. Удод. К., 2018. 112 с.
3. Стратегія національно-патріотичного виховання: Указ Президента України від 18.05.2019 р. № 286/19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019> (Дата звернення: 08.03.2020 р.).
4. Кіровоградщина. Історія рідного краю: навч. посіб.: [для загальноосвіт. навч. закл. Кіровоград. обл.]; / за ред. 5..І.А.Козир. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 304 с.
6. Стужук Г. Концерт заради надії на щастя. URL: http://www.kokm.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=167:kontsert-zaradi-nadiji-na-shchastya&catid=50&Itemid=203&lang=en
7. Самоїлов А. Кто вы, Иван Похитонов? URL: <https://priisk.org/content/kto-vy-ivan-pohitonov/>
8. Гопаненко Н. Семья художника Ивана Похитонova хранит его наследие ... в Европе. URL: <http://www.e-vesti.ru/ru/semya-hudozhnika-ivana-pohitonova-hranit-ego-nasledie-v-evrope/>
9. Бібліографічна галерея „Корифеї театральної спадщини”. URL: http://librarychl.kr.ua/pro_bib/bibl_korif.php
10. Кириченко О. Стилєві пошуки архітектора О. Лішневського в елісаветградський період творчості (1895-1901 pp.). URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16951/45-Kirichenko.pdf?sequence=1>
- Елісаветград: архітектура старого міста. Випуск 3.: Містобудування другої половини XIX – початку XX століття / упоряд. Н. Таратута. Кіровоград: ОЮБ ім. О. М. Бойченка, 2014. 35 с.; URL: https://issuu.com/ladalin/docs/123_321_1419433710
11. Боса І. Роль Вечірніх рисувальних і креслярських класів при Єлісаветградському земському реальному училищі у професійному становленні митців кінця XIX – початку XX століття. Естетика і етика педагогічної дії. 2019. С. 128-136; URL: <http://aesthetethicpedaction.pnpu.edu.ua/article/view/171647/171426>
12. Долгіх М. Густав Вільгельмович Нейгауз – музикант, педагог, просвітител: етапи творчого шляху. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43580/06-Dolgih.pdf?sequence=1>
13. Колоскова Ж. Розвиток культурно-мистецького життя Єлісаветградщини: культурно-історичний екскурс. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2018. Випуск 166. С. 163-167.

REFERENCES

1. Dykalo V. Musical History of the Rivne Region as a Training Course: Before the Problem. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Npd_2016_2_33%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Npd_2016_2_33%20(1).pdf)
2. All-Ukrainian meeting on teaching the course "Fundamentals of Local Lore" in higher education institutions. Materials and documents. Kyiv, May 24, 2018 / Scientific Editor OP Reerent, Editor-in-Chief OA Udod. K., 2018. 112 p.
3. Strategy of national patriotic education: Decree of the President of Ukraine dated May 18, 2019 № 286/19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019> (Date of access: 08/03/2020).
4. Kirovograd region. History of the native land: textbook guide: [for general education teach. closed Kirovohrad. area]; / per row IA Kozyr. Kirovograd: Imex-LTD, 2012. 304 p.
5. Stuzhuk G. Concert for the hope of happiness. URL: http://www.kokm.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=167:kontsert-zaradi-nadiji-na-shchastya&catid=50&Itemid=203&lang=en
6. Samoilov A. Who are you, Ivan Pokhitonov? URL: <https://priisk.org/content/kto-vy-ivan-pohitonov/>
7. Gopanenko N. The family of the artist Ivan Pokhitonov preserves his heritage ... in Europe. URL: <http://www.e-vesti.ru/ru/semya-hudozhnika-ivana-pohitonova-hranit-ego-nasledie-v-evrope/>
8. Bibliographic gallery "Theaters of theatrical heritage". URL: http://librarychl.kr.ua/pro_bib/bibl_korif.php
9. Kirichenko O. Style searches of architect O. Lishnevsky in the Elizabethan period of creativity (1895-1901). URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16951/45-Kirichenko.pdf?sequence=1>
10. Elisavetgrad: Old Town Architecture. Issue 3: Urban development of the second half of the 19th - beginning of the 20th century / order. N. Taratuta. Kirovograd: OYUB them. O. Boychenko, 2014. 35 p .; URL: https://issuu.com/ladalin/docs/123_321_1419433710
11. Bosa I. The Role of Evening Drawing and Drawing Classes at the Elisavetgrad Zemsky Real School in the Professional Formation of Artists of the End of the Nineteenth - Early Twentieth Centuries. Aesthetics and ethics of pedagogical action. 2019, pp. 128-136; URL: <http://aesthetethicpedaction.pnpu.edu.ua/article/view/171647/171426>
12. Dolgikh M. Gustav Neuhaus - musician, teacher, educator: stages of the creative path. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43580/06-Dolgih.pdf?sequence=1>
13. Koloskova J. Development of the cultural and artistic life of Yelisavetgrad region: cultural and historical excursion. Scientific note. Series: Pedagogical Sciences. 2018. Issue 166. P. 163-167.